

A HITELES FORDÍTÁS MINT NYELVI KÖZVETÍTÉS TÖRTÉNETI MEGKÖZELÍTÉSBEN

SZOTÁK SZILVIA

OFFI Zrt.

E-mail: szotak.szilvia@offi.hu

A Historic Approach to Certified Translation as Language Mediation. Certified translation and the attestation of translations were a duty of the state translation service – i. e. of the Translation Department established in 1869 – from the very beginning even though the Head of the Office sent the translations for attestation to licensed interpreters appointed by the Minister of Justice, in line with Section 13 of the Decree of 1896 of the Ministry of Interior. This was necessitated by the small number of licensed interpreters in Hungary; therefore, a transitional provision gave these powers to the Head of the Translation Department.

The activities of the translation office today still include attestation and high-quality language mediation. OFFI Ltd., as an attestation office, performs a public duty strengthening public trust based on the knowledge of its vastly experienced staff.

Keywords: Central Translation Department, official language, attestation, minority, place of authentication

1. Bevezető

A hitelesítés története több évszázados múltra nyúlik vissza, ha azokra a hiteles helyekre gondolunk a magyar történelemben, amelyek a 12. század óta működtek a Magyar Királyság területén (Beér–Csizmadia 1966: 97). A hitelesítés nemcsak a jogügyletek, az iratok, okiratok (oklevelek), netán szerződések hitelesítését jelentette és jelenti, hanem napjainkra akár fordítások megfelelőségét is tanúsíthatja. A hiteles fordítások történetében jelentős változást az 1836. évi III. tc. hozott,¹ amely a latin mellett hivatalos nyelvé nyilvánította a magyar nyelvet, és lehetővé tette egyes eljárásokban a használatát. Ennek következménye, hogy a következő években olyan sok magyar nyelvű beadvány volt. Ezt

1 1836. évi III. törvénycikk a Magyar Nyelvről.

„1. § Hálás érzéssel tisztelik a Karok és Rendek Ő Felsége Atyai szívének hiv Magyarjaihoz viseltető jósága azon dicső példáját, mellynél fogva kegyelmesen kinyilatkoztatni méltóztatott: hogy a Törvények magyar Szerkezet eredeti, és a két Szerkezet között támadható kétséges értelem eseteiben elhatározó legyen. Egyébiránt a nemzeti nyelv előhaladási gyarapodásának eszközzésére meghatároztatik: hogy 2. § A jelen Törvény kihirdetésétől a perlekedők a királyi Itélő Tábla előtt pereiket magyar nyelven kezdhetik, folytathatják, – a Királyi Udvari Fő-Törvényszék pedig azokban Itéletet ugyan magyar nyelven hozzon. 3. § Minden hiteles kiadásoknak szokott bevezetése és befejezése hazai nyelven készíthetők. 4. § Azon helyeken, hol a Gyülekezethez magyar nyelven mondatnak szent beszédek, az Anyakönyvek is magyarul irassanak. 5. § Az Ó-Aradi oláh Mesteri és Papi előkészületi Intézetben magyar nyelvet tanítószék felállításáról Ő Felsége kegyelmesen rendelkezni fog.”

követően V. Ferdinánd – elfogadva a reformországgyűlés döntését és a magyar nemzet fél évszázados követelését – 1844. november 13-án szentesítette a II. törvénycikket, amelyben kimondták a magyar nyelv hivatalos státusát Magyarországon. Korábban a soknemzetiségű Magyarország hivatalos nyelve a latin volt. Az ezt megelőző időkben a lakosság fordítókat és tolmácsokat volt kénytelen igénybe venni a hivatalos ügyek intézésekor, akik beadványaikat díjazás ellenében fordították le. Aki ügyvédet fogadott, annak nem kellett fordításra költenie, mert az ügyvéd mint a jog és a hivatali szaknyelv tudója eleve államnyelven írta meg beadványát. Ugyanakkor az országos hatóságokhoz és kormányzésekhez tömegesen érkeztek be az emberek anyanyelven megírt beadványai is; ezeket az úgynevezett *'officina translatória'*-ák fordították le, akik kizárólag az adott kormányzék belső fordítási szükségleteit látták el.

A kiegyezés után kibontakozó ipari és kereskedelmi fellendülés következtében a közigazgatási ügyforgalom száma jelentősen megnövekedett, így szükség volt az új igényekhez igazodó reformfolyamatok bevezetésére, köztük például az új jogszabályok lefordítására az országban élő nemzetiségek számára (vö. Tardy 1969: 2). Ezért az Országgyűlés megalkotta az 1868. évi XLIV. törvényt (a későbbi fordítóosztály alapítását megelőző évben) a nemzetiségi egyenjogúság tárgyában.² Ezért is szerepelt a leendő fordítóosztály felállításáról szóló tervek között az, hogy az osztály egyik feladata a jogszabályok nemzetiségi nyelvű fordítása, a másik a nemzetiségi nyelven megjelenő lapok szemlézése lesz, a harmadik pedig a státusz- és egyéb iratok közhitelű vagy egyszerű fordítása.

Az e tevékenységet magában foglaló jogszabály belügyminiszteri rendeletként 1869. március 25-én jelent meg a Magyarországi Rendeleték Tárában, s kimondta, hogy a miniszterelnökségen egy központi fordítóosztályt állítsanak fel. E rendelettel kezdődött el az állam által szabályozott fordításügy máig tartó története, a hiteles fordítás mint nyelvi közvetítés szakmai gyakorlatának megteremtése s egyben a központi fordítóosztály közfeladat-ellátó tevékenysége. A tanulmányban a hiteles fordítás mint nyelvi közvetítő tevékenység történetét mutatom be a megalakulástól napjainkig azon történeti aspektusból, hogy mely minisztériumhoz tartozott.

Forrás: <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=83600003.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fextraparams%3D%7B%2522Year%2522%3A%25221836%2522%2C%2522ID%2522%3A%2522FullTextSearch%2522%7D> (Utolsó nézet: 2020. 08. 04.)

2 A törvény preambulumban ezt olvashatjuk:
„Mínhogy Magyarország összes honpolgárai az alkotmány alapelvei szerint is politikai tekintetben egy nemzetet képeznek, az oszthatatlan egységes magyar nemzetet, melynek a hon minden polgára, bármely nemzetiséghez tartozzék is, egyenjogú tagja.”

2. A központi fordítóosztály hitelesítési tevékenysége a Miniszterelnökség kötelékében (1869–1907)

A Magyar Királyság soknemzetiségű állam volt, s a közigazgatás zavartalan működéséhez a kormánynak biztosítania kellett a nemzetiségei³ számára az államnyelv mellett saját anyanyelvük használatát is a hivatalos eljárásokban. A már fentebb emlegetett 1868. évi XLIV. nemzetiségi törvény többek között kimondta, hogy:

- „– A törvényeket magyar nyelven kell megalkotni, de az országban lakó minden más nemzetiség nyelvén is hiteles fordításban kiadandók.
- A törvényhatóság ülésein saját anyanyelvükön is felszólalhatnak a képviselők. A felterjesztések nem magyar nyelven is készülhetnek.
- Az ország minden lakosa a bíróságok, közigazgatási hatóságok előtt meghatározott szabályok szerint saját anyanyelvét is használhatja.
- A bírósági eljárásokban a bíró tartozik a jegyzőkönyvek, fontosabb okmányok tartalmát a feleknek szükség esetén tolmács segítségével is megmagyarázni, ha azokat a perben álló felek valamelyike nem érti.
- Az állami tanintézetekben lehetőség szerint gondoskodni kell arról, hogy a hon bármely nemzetiségű, nagyobb tömegekben együtt élő polgárai az anyanyelvükön képezhessék magukat.
- A községi gyűlések maguk választják jegyzőkönyvük és ügyvitelük nyelvét. A felszólalók szabadon használhatják anyanyelvüket.
- Ha a kormányhoz intézett beadványok nem az állam hivatalos nyelvét használják, a hatóság által hozott döntés eredeti magyar szövegéhez a beadvány nyelvén eszközölt hiteles fordítást is mellékelni kell.”

A döntés végrehajtásáról az állam úgy gondoskodott, hogy létrehozta azt a szervezeti egységet, amely a törvénybe foglalt feladatot el tudta látni, azaz többek között a központi fordítóosztályt a Miniszterelnökségen belül. Andrássy még 1867-ben kelt levelében a királyhoz fordult azon kérésével, hogy a sajtóügyeket magához vonja érzékeny voltuk miatt. Elképzelése szerint a Miniszterelnökséghez tartozó sajtóosztályt szolgálták, segítettek volna a fordítóosztály dolgozói, ugyanakkor a belügyminisztériumban szerveződött volna egy másik fordítóosztály, amely a jogszabályok fordítását látta volna el, s ezzel párhuzamosan a közigazgatás, a hatóságok és a magánszemélyek egyszerű és hiteles fordítási igényeinek tett volna eleget. Már ebben a levélben megemlíti, hogy az osztály élére azt a Ferencz Józsefet javasolja kinevezni, aki a pesti egyetem szlavisztika-professzoraként beszéli a környező országok nyelvét, így meglegedésére már most is intézi a nemzetiségi lapok szemlélését a Miniszterelnökségen belül.

3 németek, horvátok, szerbek, szlovénok, szlovákok, románok, ruszinok, lengyelek, cigányok, ukránok, görögök, örmények, bolgárok

2.1. A fordítóosztály feladatköre és hitelesítési tevékenysége

A Központi Fordító Osztály felállítását és az ott dolgozók⁴ kinevezését az uralkodó hagyta jóvá arra való tekintettel, hogy az osztály a „királyi ügyekben” is látott el feladatokat. A hivatali főnököt Ferencz Józsefnek hívták – egyetemi rendes tanár volt és a magyar nyelven kívül még 16 nyelvet beszélt –, akárcsak magyar nyelven az Osztrák–Magyar Monarchia uralkodóját. Az osztályra kinevezett bel- és külfordítók mindannyian kiváló képzettségű, magasan kvalifikált és nagy gyakorlattal rendelkező fordítók voltak.

Az osztály a következő feladatokat látta el az állam számára:

1. a magyar nyelven megalkotott jogszabályok hivatalos fordítása a nemzetiségi nyelvekre (jogszabályfordítás);
2. a Magyar Királyság területén előforduló nemzetiségek nyelvén megjelenő újságok és sajtótermékek magyar nyelvre fordítása (sajtófigyelés);
3. a nem magyar nyelven írt felterjesztések, iratok lefordítása a közigazgatás számára (11. §⁵, hivatalos közigazgatási fordítás).

Az „1869. évi mart. 25-én 277. szám alatt kelt” belügyminiszteri rendelet 11. §-a kimondja, hogy a fordítóosztály köteles a közigazgatási szervek részére hitelesíttetni, ugyanakkor a 13. §⁶ szerint a hitelesítendő fordításokat a hivatalfőnök az igazságügyi miniszter által kinevezett hiteles tolmácsoknak küldte meg hitelesítésre. Mivel az országban kevés volt a hiteles tolmács, az igazságügyi minisztériumon belül hosszú ideig nem állt fel a hites tolmácsok szervezeti egysége, így egy átmeneti rendelkezés ezzel a hatáskörrel a hivatalfőnököt ruházta fel. Ezt a fenti állítást igazolja Ferencz József 1873. március 31-én kelt levele is, amelyben mintegy deklarálja a miniszter felé az osztály feladatait, többek között a lapszemléstet (50-60 lapról van szó); a tolmácsolást; a hiteles fordítást említi csaknem húsz nyelvről ugyanannyi nyelvre (5000-et megközelítő félv fordításáról és hitelesítéséről tesz említést). Felsorolásában megemlíti ezeknek a szövegeknek a műfaját is, ezek között vannak törvények, rendeletek, alapszabályok, szerződések, műszaki

4 Az osztályon a későbbiekben Ferencz József hivatalfőnökön kívül 3 fordító és 1 segédfordító (mint belfordítók), valamint 1 hivatali tiszt és 1 szolgál dolgozik a Miniszterelnökség állandó személyzeti állományába tartozóként. Ez a létszám nem tűnik soknak, azonban a Miniszterelnökség személyi állományához viszonyítva a legnagyobb osztály volt. Külön díjért már a kezdetektől foglalkoztattak fordítókat (akkori külfordítók) az egyes minisztériumokban is, ők kellő nyelvismerettel bíró tisztviselők vagy megbízható magánszemélyek voltak.

5 „11. §. A fordítási osztály tartozik a minisztériumoktól, úgy a Budapesten létező egyéb kormányhatóságoktól lefordítás végett hozzá érkező darabokat a lehető legrövidebb idő alatt lefordíttatni, a fentebbi b) és c) alatti esetekben hitelesíttetni, s a fordítmányokkal együtt, rendeltetési helyére visszaszármaztatni.”

6 „13. §. A hitelesítendő fordítások (b. és c. pont) a hivatalfőnök által, az igazságügyminiszter rendelkezése folytán kinevezendő hiteles tolmácsokhoz kerülnek át.

14. §. Ezek pályázat útján nevezendők ki, s rendes fizetéssel nem bírnak, hanem a hitelesítésért írott ivenkint 30 krajczárt kapnak, azonfelül a körülményekhez képest legfeljebb 300 forintnyi évi tiszteletdíjban részesíthetnek.

15. §. Ezen tiszteletdíjak, valamint a hitelesítésért járó díjak, a miniszterelnökség budgetjét terhelik.”

fordítások, anyakönyvi okiratok, végrendeletek, váltók, jegyzői kivonatok stb. (Szoták 2019: 28)

A fordítások típusai az akkori szóhasználattal élve a „fordítmány” minősége szerint a következők voltak:

- **egyszerű fordítás:** amikor a fordító a forrásirat lényeges tartalmát fordította le magyar vagy német nyelvre
- **hitelesítendő fordítás:** a fordító szó szerint és a forrásirat értelmének megfelelően fordította le az iratot más nyelvre
- **hitelesítendő jogszabályfordítás:** a fordítás szó szerinti és az értelemnek megfelelően készült.

A legtöbb iratot magyar nyelvről románra, horvátra és szerb nyelvre fordították. Az osztályra számos levél, irat, megkeresés érkezett az ország településeiről, intézményeiből, valamint magánszemélyektől is.

A magyar közigazgatás politikai erőviszonyainak változása természetesen kihatott a fordítóosztály tevékenységére is. 1878-tól az osztály a Miniszterelnökség sajtóosztályának alosztályaként működött tovább, és az alábbi feladatokat végezte:

- a sajtófigyelés keretében szemlélte az idegen nyelvű sajtótermékeket, egyes cikkeket szó szerint kellett magyar nyelvre lefordítani. Ez napi 50-60 újság és folyóirat, valamint további sajtókiadványok feldolgozását jelentette;
- a kormányzati szervekhez beérkező idegen nyelvű iratok, beadványok, nyomtatványok tartalmáról felvilágosítást adott;
- szó szerint fordította le az iratokat, ha a kormányzati szerv részéről ezt kérték. Az 1875. évi adatok szerint húsz nyelvről fordítottak mindkét nyelvirányban az állami élet minden területén a törvények lefordításától kezdve a műszaki leírásokon át az anyakönyvi kivonatokig.

2.2. Az egykori hivatali főnök ma is aktuális gondolatai

Ferencz József 1872. július 19-ei keltezésű igazolójelentésében olyan fordításelméleti és fordítói gyakorlattal kapcsolatos megjegyzéseket közöl, amelyek napjainkban is aktuálisak és tanulságosak:

„A fordítandó ügydaraboknak csak egy igen csekély része kerül a központi fordító osztályba, többnyire t.i. olyanok, melyek olvashatatlanságuk vagy műszaki tartalmuknál fogva fejtöréssel és nem ritkán fáradtsággal járnak.”

„Ezen eljárásnak oka, mint több oldalról értésemre esett, állítólag az, hogy a fönttisztelet magas ministeriumok takarékosság szempontjából előnyösebbnek tartják a fordításokat rendszeren s nagyobb részt a közp. fordító osztály mellőzésével inkább bárki más által eszközöltetni, miután úgymond, a központi fordító osztály fordításai drágák.”

Ferencz József rámutat arra is, hogy

„az olcsó fordítások (...) tanúságot tesznek arról, hogy a fordításoknál az olcsósági szempont nemcsak hogy nem áll a közszolgálat érdekében, sőt avval homlokegyenest ellenkezik, ugyanis az államszolgálat értéke az eszközrendő fordításoknál azt követeli, hogy a fordítások híven, lehetőleg gyorsan és megbízható kezek által eszközöltessenek”.

A fordító kvalitásairól – amely egyben a minőség záloga – így nyilatkozik:

„Ami a hü fordítás eszközését illeti, ez nemcsak lelkiismeretességet és tiszta akaratot, nemcsak pusztán nyelvismeretet, hanem tárgyilagos szakavatottságot is igényel, mely utóbbi bizonyos nem mindennapi körű és fokú tájékozottságot a tudományok és a művészet, az állami kormányzat és a közélet, a jog és a törvénykezés, a gazdaság, ipar és kereskedelem terén, továbbá hosszabb gyakorlatot éppen a fordítási szakmában tételeznek föl; minél fogva azok a tulajdonok, melyeket egy arra hivatott és kellően képesített fordítóknak birnia kell, nem éppen a mindennapi képességgel tehetők párhuzamba.”

Azt is nehezményezi, hogy a fordító képességét nem lehet a szellemi munka alacsonyabb fokozatába sorolni, s *„a fordítási munka érdemének helyes megbírálása is csak szakavatottak véleményétől tételvezhető fel”.*

A következőkben az etikus magatartásra és a fordítóba vetett bizalomra utal:

„A fordítási munkák eszközésénél végre, úgy hiszem, egy szintén nem csekély fontosságú szerep az, hogy az illető hivatalos írományok ne oly kezekre bízassanak, ahol netalán visszaélésre szolgáltatnának alkalmat, vagy talán azoknak kellő megőrzése is kockára lenne téve.”

Így a fordítókat kellőképpen meg kell válogatni, s ez *„a fordítói munka érdemének kellő méltánylását teszi szükségessé”.* Ugyanis a lelkiismeretes fordítás nagy nehézségekkel jár,

„az tudvalévő dolog mindenki előtt, aki valaha fordításokkal és különösen a műszaki fordításokkal foglalkozott, valamint tudvalévő dolog az is, hogy nem ritkán a közönséges fordítási segédeszközök összes készlete sem elegendő arra, hogy a fordító az illető műszavakat kellően és híven visszadjja, s rendkívüli utakon és módokon az illető iparosok, kereskedők, gyárosok és hajóépítésszelkel való értekezés útján kell az ily műszavak megfejtéséhez vezető kútforrásokat felkeresnie” (vö. Karcsay–Tardy 1969: 18–22; Szoták 2019: 26–27).

2.3. Díjazás

A fordítóosztály kötelékébe tartozó hivatalnok fordítók a Miniszterelnökség és a királyi ügyek igazgatója számára végzett fordításokat külön díjazás nélkül, a havi fizetésükért végezték el. Egyéb fordítások esetében a külön díjas fordítókra megállapított díjazásra voltak jogosultak. A külön díjakat egyszerű és hitelesítendő fordítások esetében tört ívenként, jogszabályfordításoknál nyomdai ívenként számolták el. A hitelesítők eseti díjazásban részesültek (l. 4. l. ábrát).

2.4. A hites tolmácsok működéséről

Mint arra a központi fordítóosztály működését szabályozó 1869-es belügyminiszteri rendelet is utalt, a bírósági hites tolmácsok működését *de jure* az Igazságügyi Minisztérium felügyelte. Az igazságügyi miniszter 1873-ban rendeletben szabályozta a királyi bírósági hites tolmácsok tevékenységét, akik a tolmácsolás mellett a fordítási tevékenységet is ellátták működési területükön. A tiszttségüket a lakóhelyük szerint illetékes törvényszék elnökéhez benyújtott pályázattal nyerhették el. A pályázóknak tolmácsvizsgát kellett tenniük – ha elnyerték az állást, akkor tolmácsesküt is –, alkalmazásukról a törvényszék teljes ülése határozott. A kinevezéseket minden esetben a Budapesti Közlöny hivatalos részében hirdették ki. Az igazságügyi tárca közzétette a hazai bíróságoknál alkalmazott állandó tolmácsok névjegyzékét, amely pl. 1883-ban országosan mindössze 53 nevet tartalmazott. A későbbiekben – egészen a 20. század elejéig – a magyar normaalkotás a tolmácsok tevékenységére koncentrált.

3. Hitelesítési tevékenység a Belügyminisztérium szervezeti egységeként (1907–1949)

A Központi Fordító Osztályt és szakmai jogutódját is az évtizedek folyamán többször is átszervezték. 1907. január 1-jétől az állami fordításügy felügyelete teljes egészében a Belügyminisztérium feladatkörébe került, amely már addig is felügyeleti szerve volt a különböző fordítói szervezeti egységeknek. A Központi Fordító Osztályt így a Belügyminisztérium kötelékébe helyezték át.

Az ebben az időben közzétett tarifajegyzékből levonható az a következtetés is, hogy a ritka nyelvekre abban az időben is nehéz volt szaktudással bíró fordítót találni. A listában közzétett nyelvek közül a legmagasabb díjszáma a török, portugál és görög nyelvnek volt, ötször nagyobb, mint amit a francia, angol, orosz nyelv esetében fizettek a megrendelők. A sürgős munkákra felárat számítottak fel, és különbséget tettek az árképzésnél az átlagos és a nagy szaktudást igénylő fordítások között az utóbbiak javára.

Érdekes adat ebből az időből, hogy 1911-ben felvételt nyert a Központi Fordító Osztályra az első női fordító, akit tiszteletdíjasként alkalmaztak.

Az ügyfelek érdekében az 1930-as évek elején létrehozták a Központi Fordító Osztály két kirendeltségét a fővárosban, amelyek közül az egyik a Budapesti Rendőr-

főkapitányságon, a másik pedig a Múzeum körúton működött. (Az OFFI napjainkban is sok fordítást készít az ország számos rendőrkapitányságának.)

4. Hitelesítési tevékenység az igazságügyi tárca felügyelete alatt (1949-től napjainkig)

A hajdani Központi Fordító Osztály életében nagy szervezeti változást hozott az 1949-es év is, amikor a Minisztertanács az osztály tevékenységét az igazságügyi tárcához utalta egy önálló szervezet, az Országos Fordító és Fordításhitelesítő Iroda (OFFI) létrehozásával (vö. Németh 2019: 10). Az OFFI igazgatójává Tardy Lajos jogászt, a fordítóosztály addigi vezetőjét, az orosz nyelv szakértőjét nevezték ki. Az igazságügyi tárca nemcsak a Központi Fordító Osztály minden munkatársát vette át, de annak bútorait is jogszabállyal az új szervezethez rendelték. Az iroda 12 fős alkalmazotti létszámmal a Markó u. 27. sz. alatt (ma a Fővárosi Törvényszék épülete) kezdte meg működését. Személyi állományába az addigi hagyományoknak megfelelően belfordítók, szerződéses fordítók és külfordítók is tartoztak. Az OFFI kezdetben költségvetési szervként – majd rövid ideig kereskedelmi vállalként – működött (Szoták 2019: 38).

Az 1949-es átszervezésre az is hathatott, hogy a bírósági hites tolmácsok működését eddig is az Igazságügyi Minisztérium felügyelte (l. fentebb a hites tolmácsokról szóló részben). Az 1949. évi átalakítással a fordító- és tolmács-tevékenység tehát egyetlen közös szervezeten belül került szabályozásra az OFFI-ban, amely a rendelet szerint az alábbi feladatokat látta el:

- a hiteles fordítások elkészítése,
- a mások által készített fordítások hitelesítése,
- hiteles másolat készítése,
- hiteles tolmácsolás.

A következő évtizedekben, pontosabban 1949 és 1986 között, az OFFI szervezeti több jogszabályi változás is érintette, de működését alapvetően nem változtatta meg. A szervezet továbbra is ellátta közfeladatait.

Ezen időszakból elsőként említést érdemel az 1962. évi kormányrendelet, amely az OFFI-nak a fordítások készítésére vonatkozó jogkörét részletesen szabályozta. Elrendelte többek között, hogy tolmácsolási feladatot a munkáltatóknál csak a velük közvetlen jogviszonyban álló vagy tolmácsigazolvánnyal rendelkező személy láthat el. Rendelkezett a tolmácsvizsgáról és a tolmácsok nyilvántartásáról. (Jelenleg nincs sem tolmácsregiszter, sem tolmácsigazolvány-nyilvántartás, a tolmácsvizsgát egyetemeken lehet letenni.)

Ebben az időszakban az OFFI megrendeléseinek száma folyamatosan emelkedett, az árbevétele növekedett, s ez a fordítói létszámot is megváltoztatta: volt olyan év, amikor a belfordítók létszáma elérte a 100 főt, a külfordítóké pedig az 1200 főt (Karcsey–Tardy 1969).

4.1. Az 1986. évi kodifikáció és hatása az OFFI tevékenységére

1986-ban bocsátották ki azt a mai napig hatályban lévő három rendeletet, amelyek szabályozzák a fordítási és tolmácsolási tevékenységet, valamint meghatározzák a tevékenységet végzőkre vonatkozó képesítési előírásokat (vö. Kántor 2019). A Minisztertanács (MT) rendelete nem változtatott az OFFI addigi hatáskörein, továbbra is a hiteles fordítás készítését, a fordításhitelesítést, a hiteles másolat készítését és a hiteles tolmácsolást sorolja ebbe a körbe. A rendelet a tolmácsok nyilvántartását vezető szervnek az akkori tanácsok szakigazgatási szerveit jelölte ki, amelyek elbírálták, hogy a nyilvántartásba felveendő személy rendelkezik-e a tevékenység ellátásához szükséges képesítéssel, kiállították a tolmácsigazolványokat, egyben ellenőrzést gyakoroltak a tolmácsok tevékenysége felett. Az MT-rendeletnek ezeket a szakaszait 2010-től hatályon kívül helyezték. Érdeklőség volt tehát, hogy bár a tolmácsok tevékenységét az OFFI önálló gazdálkodó szervezetként maga koordinálta, a tolmácsigazolványok nyilvántartását és ellenőrzését a központi állami szervezet hatóságként (tanácsok szakigazgatási szervei) valósította meg.

Az OFFI-t 1994-ben részvénytársasággá alakították át, és ma is ebben a szervezeti formában működik (azóta a társasági jog változásai folytán pontosításra került szervezeti formája zártkörűen működő részvénytársaság). Az 1967 és 2009 közötti évek a működési stabilitás kiemelkedő évei voltak az OFFI életében annak ellenére, hogy ezek az évtizedek bővelkedtek társadalmi, politikai változásokban (az 1968-as gazdasági reformok, az 1989–90. évi rendszerváltás évei, majd az ezt követő társadalmi, piaci változások vagy a 2008-as gazdasági válság). Merényi Imre 13 évig, Szappanos Géza néhány hónap híján 30 éven át vezette az intézményt, 2009-ig. Ezt a következő években 1-2 évente történt, igen gyakori vezetőváltások követték, miközben a társaság szervezete, feladatkörei, jogi szabályozása nem változott. 2015 óta az igazságügyi miniszter által kinevezett dr. Németh Gabriella – aki már 2014 óta az OFFI Zrt. felügyelőbizottságának elnöke volt, szintén a miniszter mint a tulajdonosi jogok gyakorlójának delegáltjaként – vezeti az OFFI-t, és ismét a stratégiai szemlélet, a stabilitás és az innováció jellemzi az állami társaságot.

Az eltelt évtizedekben ugyan a szabályozás eredeti jogi kerete – miszerint a hiteles fordítások felelőse az OFFI – végig megmaradt, ugyanakkor annak tartalma módosult, kiegészült. Az 1986-os rendeleten kívül számos új jogszabály született (l. a jelen kötet függelékében), amelyek a hiteles fordítás szükségességéről vagy az alóli mentesülésről szólnak. Mindeközben a fordítóosztály hagyományait is ápoló köztulajdonú fordítóiroda működésére ma már nem csak az EU-hoz való csatlakozás vagy egy-egy ISO-szabvány átvétele van hatással. Az időszakonként módosuló intézményfejlesztési stratégiákban foglalt aktuális közérdekű célok és a gyakorlatban megvalósuló 21. századi innovációs vagy infokommunikációs fejlesztések közvetve is kiegészítik az 1980-as évekbeli szabályozás elvi kereteit.

5. Összefoglalás

A hiteles fordítás történetének ismeretében láthatjuk, hogy az állam számára végzett fordítások és maga a fordításhitelesítés vagy az igazságügyi szervek részére megszervezett tolmácsolás mint nyelvi közvetítő tevékenység mindig is az állam által koordinált és felügyelt, közérdekből ellátandó fontos feladat (közfeladat) volt (Németh 2019: 12–13). A jogterület átszervezése következtében az elmúlt másfél évszázad során a Miniszterelnökségtől a Belügyminisztériumba, majd 1949-től az Igazságügyi Minisztériumhoz került a hiteles fordítás és a fordításhitelesítési tevékenység felügyelete. Napjainkban az 1869-es fordítóosztály feladatait ellátó OFFI az a szervezet, amely az igazságügyi tárca felügyelete alatt folytatja tovább ezt a tevékenységet. A minisztérium nemcsak a szervezetet felügyelő gazdasági bizottságot (a társaság felügyelőbizottsága, korábban igazgatóság) vagy az első számú vezető kinevezését adja, hanem felel az állam számára végzendő fordítási és tolmácsolási feladatokkal összefüggő ágazati irányításért és a fordítások hitelességét biztosító jogi szabályozásért is.

A hiteles fordítás és a fordításhitelesítés nagyon speciális és szerteágazó szakterület, amely összetett szakmai ismereteket követel meg a nyelvi szakembertől az általa használt munkanyelveken. Egyszerre igényli a fordítótól a közigazgatás működésének ismeretét, a hivatali eljárásokat szabályozó jogszabályi háttér ismeretét és a közigazgatás (ezen belül a jog és a hivatalok) szaknyelvében való jártasságot is. Ezen túlmenően követnie kell az különböző hivatali és okiratbeli változásokat (pl. a köznevelési szaknyelvi regiszter vagy felsőoktatásban kiadott oklevelek terminológiai változásait), hogy naprakész tudásával hozzájáruljon a hiteles fordítások szakmailag kifogástalan minőségű kivitelezéséhez. A fordítók ezeket a speciális ismereteket az állam által működtetett Központi Fordító Osztálynál vagy napjainkban az állam által is felügyelt OFFI-ban sajátíthatják el. Az állami fordítóosztályon dolgozni 1869-től, azaz a kezdetektől fogva kitüntetett volt.

Ferencz József a már fentebb említett 1872-es átiratában felhívja a figyelmet arra is, hogy a

„hivatalos fordításoknál mindig concret érdekek forognak fõnn, melyek felelõsséggel járnak, s ép azért a fordításnál semmi eltérést vagy tágítást nem tûrnek. Egyetlen szó vagy tétel ferde visszaadása az egész ügy lényegét teljesen megváltoztatja, s általában jogi, különösen pedig bûnügyi tárgyú fordításoknál a leg-súlyosabb következményeket vonhatja az illetõ félre” (vö. Karcsay–Tardy 1969: 18–22).

Az állami fordításslátszólgálatónál napjainkban sem egyszerűen fordítások készülnek: az itt dolgozók tudják, hogy állami közfeladatot látnak el, olyan hiteles tevékenységet, amelynek súlya és következménye van, s hogy felelõsségteljes munkavégzésükkel hiteles helyként hozzájárulnak az állami közfeladat-ellátás zavartalan, minõségi és megbízható mûködéséhez.

Irodalom

- Beér János – Csizmadia Andor (szerk.) 1966. *Történelmünk a jogalkotás tükrében. Sarkalatos honi törvényeinkből 1001–1949*. Budapest.
- Karcsay Sándor – Tardy Lajos 1969. *A százszentendős Fordítóiroda: a hivatalos magyar fordítás 100 évének történeti áttekintése*. Budapest: Országos Fordító és Fordításhitelesítő Iroda Zrt.
- Kántor Ákos 2019. Az OFFI története jogszabályokban. In: Szoták Szilvia (szerk.) *Az állami fordítószolgálat 150 éve*. Budapest: Országos Fordító és Fordításhitelesítő Iroda Zrt. 61–87.
- Németh Gabriella 2019. Bevezető. In: Szoták Szilvia (szerk.) *Diszciplínák találkozása – nyelvi közvetítés a XXI. században*. Budapest: Országos Fordító és Fordításhitelesítő Iroda Zrt. 9–15.
- Szoták Szilvia 2019. 1869-től napjainkig – A 150 éves állami fordítószolgálat története. In: Szoták Szilvia (szerk.) *Az állami fordítószolgálat 150 éve*. Budapest: Országos Fordító és Fordításhitelesítő Iroda Zrt. 15–47.